

Prisma **Taaltraining**

Latijn voor zelfstudie

Maria Anna Söllner

prisma

INHOUD

Inleiding	9	Les 5 De bello Troiano	46
		– De Trojaanse oorlog	
Les 1 Salvete!	11	De accusativus	47
– Welkom!		Accusativus van richting	48
De naamvallen	12	Het pronomen demonstrativum	49
De a-declinatie	12	– het aanwijzend voornaamwoord	
De o-declinatie	13	Futurum I actief	50
De bijvoeglijke naamwoorden van de a-/o-declinatie	15	Constructies met de infinitivus	52
Het werkwoord	16	Accusativus cum infinitivo	52
De a-, e- en i-conjugatie in de indicativus praesens actief	17	De Trojaanse oorlog	53
De enkelvoudige zin	18	Leestekst: Na vele jaren oorlog lijken de Grieken zich eindelijk terug te trekken...	53
Les 2 Memoriam exercere	20	Les 6 De Aenea et Didone	55
– Geheugentraining		– Dido en Aeneas	
De derde declinatie	21	Het aanwijzend voornaamwoord	55
Woorden leren volgens een systeem	21	Het pronomen personale – het persoonlijk voornaamwoord	56
De consonant-conjugatie en gemengde conjugatie in de indicativus praesens actief	23	Wederkerend voornaamwoord	56
Imperativus	25	De getallen	58
De samengestelde zin: object	25	De accusativus als bepaling van ruimte en tijd	58
Les 3 Vir sapiens, femina felix, vinum dulce	28	Bijzinnen met de indicativus	60
– Bijvoeglijke naamwoorden altijd in CoNGruentie		Methoden van zinsontleding	60
Bijvoeglijke naamwoorden van de derde declinatie	29	Leestekst: Na vele omzwervingen en avonturen gaan Aeneas en zijn metgezellen bij Carthago aan land	61
Indicativus imperfectum actief – vormen	30	De Romeinse goden	62
Indicativus praesens en imperfectum van <i>esse</i>	32	Les 7 In thermis	64
Het gebruik van het imperfectum	33	– De Romeinse badcultuur	
Attribuut, praedicativum en naamwoordelijk deel van het gezegde	33	Het werkwoord <i>ire</i>	65
CNG-congruentie	34	De vraagzin	65
Les 4 Bene aut male	37	Het pronomen interrogativum – het vragend voornaamwoord	67
– Vorming van de bijwoorden		Pronomen relativum en de betrekkelijke bijzin	68
De u-declinatie	38	Dativus	70
De e-declinatie	39	De Romeinse thermen	71
Indicativus perfectum en plusquamperfectum actief	41	Leestekst: naar Seneca, <i>Epistulae morales</i> 56	71
Gebruik van perfectum en plusquamperfectum	43		
Het bijwoord	43		
Zinsdeel: bijwoordelijke bepaling	44		

Les 8 Etiam servi homines sunt	73	Les 11 Hannibal ad portas!	106
– Slaven in het oude Rome		– De Punische oorlogen	
Relatieve aansluiting	74	Pronomina indefinita	107
Dativus finalis en possessivus	75	Pronominaal gebruikte bijvoeglijke naamwoorden	108
Persoonsnamen	75	De werkwoorden <i>ferre</i> en <i>feri</i>	109
<i>velle, nolle, malle</i>	76	Nog meer functies van de genitivus	110
Het pronomens possessivum – het bezittelijk voornaamwoord	77	Composita van <i>ferre</i>	110
Het passivum in de indicativus praesens, imperfectum en futurum I	79	Nog meer functies van de ablativus	112
Deponentia	79	De coniunctivus in de bijzinnen	113
De ‘dader’ in het passivum	80	Modale bijzinnen	114
Leestekst: naar Seneca, <i>Epistulae morales 47</i>	80	Leestekst: (naar Livius, <i>Ab urbe condita XXII, 39</i>)	115
Ablativus temporis	82	Hannibal en de tweede Punische oorlog	116
De rol van de slaven in Rome	82	Les 12 Caesar Rhenum transiit	118
Les 9 Ab urbe condita	84	– De verovering van Gallië	
– Het ontstaan van Rome		Nog meer pronomina indefinita	119
Jaaraanduiding	84	Nog meer pronomina demonstrativa	120
Het futurum II actief	85	Cursus honorum	121
De werkwoorden <i>posse</i> en <i>prodesse</i>	85	Ablativus instrumentalis, sociativus en causae	121
Zelfstandig gebruikte possessiva	86	<i>afficere</i>	122
Participia en infinitivus futurum	87	Conditionele bijzinnen: potentialis en irrealis	122
Meer over de accusativus cum infinitivo	88	Participium praesens actief en bijvoeglijk gebruikt participium	124
Vestaalse maagden	89	Participium coniunctum en ablativus absolutus	125
De nominativus cum infinitivo	90	Leestekst: naar Caesar, <i>De Bello Gallico, IV, 16</i>	127
Het passivum in perfectum, plusquamperfectum en futurum II	91	Ablativus absolutus zonder participium	128
Leestekst: naar Livius, <i>Ab urbe condita I, 4-7</i>	91	Gaius Iulius Caesar	129
Les 10 Ad ludos eamus!	94	Les 13 De vita Augusti	130
– Theater, gladiatorengevechten en circusvoorstellingen		– Keizer Augustus	
De comparativus van het bijvoeglijk naamwoord	95	Het gerundium	131
De comparativus van het bijwoord	96	Het gerundivum	131
Functies van de genitivus en de ablativus	91	Ablativus modi en ablativus limitationis	133
Coniunctivus praesens en imperfectum	99	Consecutieve zinnen en doelzinnen	134
Semideponentia	101	quin I	135
Coniunctivus perfectum en plusquamperfectum	101	Betrekkelijke bijzinnen met de coniunctivus	137
De coniunctivus in de hoofdzin	101	quin II	137
De spelen	102	Feitelijk quod	138
Leestekst: naar Cicero, <i>Epistulae ad familiares VII, 1</i>	102	Leestekst: naar Suetonius, <i>Divus Augustus, 27-29</i>	138
		Gaius Suetonius Tranquillus	141
		Augustus	141

Les 14 Incendium Romae		Les 18 Beate vivere	
– Keizer Nero	143	– Gelukkig leven	188
Pronomina correlativa	144	Leestekst: Seneca, <i>Epistulae morales</i> 28, 1-5	189
De genitivus criminis	145	Stoa	192
Verba defectiva	146	Epicurus	194
Werkwoorden met aci of doelzin	146	Leestekst: Seneca, <i>Epistulae morales</i> 2	194
De indirecte rede	148		
Vragen en bijzinnen in de indirecte rede	150	BIJLAGEN	
Leestekst: naar Tacitus, <i>Annales</i> 15, 44	151	Grammatica	199
Nero	153	Oefententamens	236
Les 15 Orationes in Verrem		Antwoorden	251
– Met retorica tegen een misdadiger	155	Antwoorden van de oefententamens	315
Gaius Verres – man zonder scrupules	156	Alfabetische woordenlijst Latijn - Nederlands	323
Leestekst: naar Cicero, <i>In Verrem</i> 2, 4, 48f.	157		
Retorische stijlfiguren I	159		
Leestekst: Cicero, <i>In Verrem</i> 2, 4, 115f.	161		
Retorische stijlfiguren II	163		
Opbouw van een redevoering	164		
Les 16 Coniuratio Catilinae			
– Cicero en de samenzwering van Catilina	165		
Supina	167		
Catilina	167		
Leestekst: Cicero, <i>In Catilinam</i> 1, 1-2	168		
Retorische stijlfiguren III	170		
Marcus Tullius Cicero	171		
Tips voor het ontleden van een tekst	173		
Leestekst: Cicero, <i>In Catilinam</i> 3, 5-6	173		
Les 17 Orationes philippicae			
– Cicero voor de volksvergadering	177		
Marcus Antonius	178		
Leestekst: Cicero, <i>Philippica</i> 6, 3f.	178		
Stijlfiguur: ironie	181		
Volksvergadering en senaat	181		
Aan de slag met het woordenboek	182		
Tips voor het gebruik van het woordenboek	183		
Leestekst: Cicero, <i>Philippica</i> 4, 11	184		

INLEIDING

Inleiding

Met *Latijn voor zelfstudie* leert u snel en gemakkelijk de eerste beginselen van het Latijn. De methode is motiverend en bereidt u systematisch voor op het lezen van de antieke Latijnse literatuur. Bovendien geeft dit boek u een levendig beeld van de Romeinse oudheid. U ontdekt veel nuttige en interessante dingen over de godsdienst, politiek, geschiedenis, literatuur en filosofie in het oude Rome.

Hoe u dit boek gebruikt

De cursus Latijn bestaat uit drie delen:

- Deel 1 (les 1–4) bevat een introductie in de Latijnse grammatica en met name in de basisvormleer en eenvoudige syntactische structuren.
- In deel 2 (les 5–14) leert u nog meer vormen van zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, voornaamwoorden en werkwoorden en complexe syntactische structuren.
- Deel 3 (les 15–18) laat u kennismaken met de antieke Latijnse literatuur (Cicero en Seneca).

Elke les bevat een woordenlijst, grammatica en oefeningen en vanaf les 5 zijn er teksten opgenomen om te vertalen. Na les 9 hebt u al behoorlijke kennis van het Latijn.

Zo leert u het snelst:

- Studeer regelmatig, maar niet te lang achter elkaar. Liever een paar keer per week dan één keer zeven uur lang.
- Herhaal vormen en woorden regelmatig. Die zijn uw ‘gereedschap’ en dat heeft u nodig om een Latijnse tekst te vertalen. Tips voor woorden leren vindt u in les 2.
- Maak de oefeningen in een schrift – zo kunt u de oefeningen later nog eens maken.

Bijlagen

De bijlagen bestaan uit de volgende onderdelen:

- de grammatica waarin u op onderwerp kunt zoeken en waarmee u het geleerde nog eens kunt herhalen.

- oefententamens met leesteksten en vragen bij de leesteksten.
- de antwoorden op alle oefeningen van de cursus, inclusief de antwoorden op de oefententamens.
- de alfabetische woordenlijst Latijn-Nederlands waarin u een woord snel kunt opzoeken. Bovendien vindt u een verwijzing naar de les waarin het woord voor het eerst wordt genoemd.

Iconen

De volgende iconen en aanduidingen worden in het boek gebruikt:

 §20 Zie paragraaf 20 in de grammatica achterin.

Let op: leer dit ter voorbereiding op oefeningen of teksten.

Let op: uitzondering of bijzonder geval.

Leertip

Veel plezier en succes!

LES 1

SALVETE! - WELKOM!

Salvete!

Woordenlijst

salvēte!	gegroet!
dea, -ae f	godin
domina, -ae f	vrouwe
poēta, -ae m	dichter
agricola, -ae m	boer
nauta, -ae m	zeeman
amīca, -ae f	vriendin
vīlla, -ae f	landhuis
aqua, -ae f	water
hōra, -ae f	uur
fīlia, -ae f	dochter
pūgna, -ae f	gevecht
serva, -ae f	slavin
fēmina, -ae f	vrouw
puella, -ae f	meisje
terra, -ae f	aarde, land
toga, -ae f	toga (Romeins mannengewaad)
dominus, -ī m	heer
puer, puerī m	jongen

templum, -ī <i>n</i>	tempel
amīcus, -ī <i>m</i>	vriend
filius, -iī <i>m</i>	zoon
magister, -strī <i>m</i>	leraar
monumentum, -ī <i>n</i>	monument
vir, -ī <i>m</i>	man

Salvete! Dit zijn de eerste Latijnse woorden die u in de volgende oefeningen en uitleg tegenkomt. Hiermee doet u al een eerste indruk op. Zo meteen worden de woorden in een grammaticale of inhoudelijke context geplaatst en dan leert u de woorden heel gemakkelijk. In les 2 vindt u bovendien talrijke tips rondom het thema woorden leren.

Leertip

De lijnen boven de woorden geven een lange lettergreep aan en helpen u bij het uitspreken van de juiste klemtoon (zie § 2). In het woordenboek wordt bij zelfstandige naamwoorden naast de betekenis ook altijd de genitivus enkelvoud en het geslacht aangegeven.

dea, -ae *f* – godin.

Lees: ‘dea, deae, femininum, godin’

f = femininum, vrouwelijk

m = masculinum, mannelijk

n = neutrum, onzijdig

De naamvallen

§ 3

Het Latijn heeft zes verschillende naamvallen: nominativus (‘wie?’), genitivus (‘van wie?’), dativus (‘aan wie?’/voor wie’) en accusativus (‘wie?’); daarbij komen nog de ablativus, die bijvoorbeeld de vragen ‘waarmee?’, ‘waarvandaan?’, ‘waar?’ of ‘wanneer?’ beantwoordt en de vocativus, de naamval die wordt gebruikt om iemand aan te spreken en die meestal gelijk is aan de vorm van de nominativus enkelvoud. Daarom wordt deze laatste naamval in de regel in de declinatietabellen niet apart vermeld.

Elk Latijns zelfstandig naamwoord is ingedeeld in een declinatieklasse.

De a-declinatie

§ 4

Tot de a-declinatie of eerste declinatie (letterlijk: eerste verbuiging) behoren zelfstandige naamwoorden die in de nominativus enkelvoud op **-a** eindigen. Het zijn meestal feminina (vrouwelijke zelfstandige naamwoorden).

domina, -ae *f* – vrouwe

Woorden als **poeta**, **-ae** – dichter, **agricola**, **-ae** – boer, **nauta**, **-ae** – zeeman, hebben een ‘natuurlijk geslacht’ en zijn dus mannelijk.

Lees de naamvals vormen van de a-declinatie in het grammatica-deel (§ 4) een voor een hardop. Dek vervolgens de bladzijde af en probeer de vormen uit het hoofd op te zeggen.

Leer van een zelfstandig naamwoord steeds ook de genitivus enkelvoud en het geslacht! Zo kunt u de declinatie en daarmee de vormen goed herkennen.

3. Wat is de juiste uitgang? Schrijf die erbij. Noem ook het geslacht.

(nom. = nominativus, gen. = genitivus, dat. = dativus), acc. = accusativus, abl. = ablativus; sing. = singularis, plur. = pluralis.)

1. fili_____ (dat. sing.), _____
2. amic_____ (abl. plur.), _____
3. templ_____ (nom. plur.), _____
4. puer_____ (nom. sing.), _____
5. monument_____ (gen. sing.), _____
6. Del_____ (acc. sing.), _____
7. magistr_____ (gen. plur.), _____
8. vir_____ (dat. plur.), _____
9. domin_____ (acc. plur.), _____

4. Vorm de vocativus van de volgende zelfstandige naamwoorden in dezelfde numerus (getal).

1. amica _____
2. filius _____
3. dominae _____
4. magister _____
5. pueri _____
6. dominus _____

Woordenlijst

laetus, -a, -um	vrolijk
liber, -era, -erum	vrij
pulcher, -chra, -chrum	mooi, knap
bonus, -a, -um	goed
māgnus, -a, -um	groot
probus, -a, -um	bekwaam, rechtschapen

multus, -a, -um	veel
miser, -era, -erum	ellendig, ongelukkig
amplus, -a, -um	ruim, groot
vocāre, vocō	roepen
rīdēre, rīdeō	lachen
audīre, audiō	horen, luisteren
amāre, amō	houden van
sentīre, sentiō	voelen
clāmāre, clāmō	roepen, schreeuwen
gaudēre, gaudeō	zich verheugen
aperīre, aperiō	openen
vidēre, videō	zien
respondēre, respondeō	antwoorden
interrogāre, interrogō	vragen
portāre, portō	dragen, brengen
monēre, moneō	waarschuwen
adiuvāre, adiuvō	helpen
docēre, doceō	leren, onderwijzen
venīre, veniō	komen
nāvigāre, nāvigō	(met het schip) varen, zeilen
arāre, arō	ploegen

Leertip

In het woordenboek staan werkwoorden doorgaans in de eerste persoon enkelvoud van de indicativus praesens.

De bijvoeglijke naamwoorden van de a-/o-declinatie

§ 13

De bijvoeglijke naamwoorden van de a-/o-declinatie eindigen op **-us, -a, -um** (*m, f, n*) of **-er, -(e)ra, -(e)rum**.
laetus, laeta, laetum – vrolijk
liber, libera, liberum – vrij

Bij een aantal bijvoeglijke naamwoorden op **-er** valt de **-e-** van de stam weg:
pulcher, pul**chra**, pul**chr**um – mooi, knap

Bijvoeglijke naamwoorden worden in de regel in naamval, getal en geslacht verbogen als het zelfstandig naamwoord waar ze bij horen (congruentie).

amica laeta – de vrolijke vriendin
amicum laetum – de vrolijke vriend

5. Bepaal de vormen van de volgende bijvoeglijke naamwoorden.

1. liberis _____
2. pulchrae _____
3. bono _____
4. magnas _____
5. probi _____
6. multorum _____
7. misera _____

Combineer de bijvoeglijke naamwoorden met een geschikt zelfstandig naamwoord. Let daarbij op naamval, getal en geslacht!

1. amici	a. probum	_____
2. puellae	b. amplas	_____
3. virum	c. miserorum	_____
4. monumenta	d. amplis	_____
5. servorum	e. pulchrae	_____
6. villas	f. magna	_____
7. templis	g. boni	_____

Het werkwoord

§ 44

Bij de werkwoorden wordt onderscheid gemaakt tussen vervoegde en onvervoegde vormen.

Vervoegde vormen zijn de geconjugeerde werkwoorden die veranderd kunnen worden met betrekking tot:

- persoon: eerste, tweede, derde persoon,
- numerus (getal): singularis (enkelvoud), pluralis (meervoud),
- tempus (tijd): praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum I en II,
- genus verbi (soort werkwoord): actief, passief,
- modus (wijs): indicativus, coniunctivus, imperativus.

Onvervoegde werkwoordsvormen zijn de onveranderlijke nominale vormen van een werkwoord: infinitivus (zie § 66), participum (zie § 70), supinum (zie § 75) en nd-vormen (zie § 73).

De a-, e- en i-conjugatie in de indicativus praesens actief

§ 45

De werkwoorden van de a-, e- en i-conjugatie vormen de indicativus praesens actief met de betreffende praesensstam en de actieve persoonsuitgangen. U krijgt de praesensstam als u de uitgang van de infinitivus praesens actief **-re** wegstreept.

voca-re > voca-

ride-re > ride-

audi-re > audi-

Praesensstam + persoonsuitgangen:

voca-s – jij roept

ride-nt – zij lachen audi-mus – wij horen

In de eerste persoon enkelvoud van de a-conjugatie vervangt de persoonsuitgang de slotklank van de praesensstam:

ama-o > amo – ik hou van

Bij de werkwoorden van de i-conjugatie wordt bij de derde persoon meervoud tussen praesensstam en persoonsuitgang de klinker **-u-** toegevoegd:

audi-**u**-nt – zij horen

7. Vorm van de werkwoorden de aangegeven vormen in de indicativus praesens actief.

1. clamare (1e pers. sing.) _____

2. sentire (2e pers. sing.) _____

3. vocare (3e pers. plur.) _____

4. gaudere (2e pers. sing.) _____

5. videre (1e pers. plur.) _____

6. aperire (3e pers. plur.) _____

7. respondere (2e pers. plur.) _____

8. interrogare (3e pers. sing.) _____

8. Bepaal de volgende werkwoordsvormen en vertaal ze.

1. videmus _____

2. portant _____

3. interrogatis _____

4. sentimus _____

5. moneo _____

6. adiuvatis _____

7. docent _____

8. venit _____

De enkelvoudige zin

De enkelvoudige zin bestaat uit een onderwerp in de nominativus en een gezegde dat in getal en persoon met het onderwerp overeenkomt (congruentie).

Cornelia vocat. – Cornelia roept.
 ✓ ✓
onderwerp gezegde

 In het Latijn wordt het onderwerp door de persoonsuitgang van het gezegde uitgedrukt. Uit de context wordt duidelijk wie de handelende persoon is.
Vocat. (3e persoon enkelvoud) – Hij/zij/het roept.

9. Onderstreep alle zelfstandige naamwoorden in de nominativus.

aquam • horae • servas • toga • monumenta • villis • amico • dominus • puerum • templum • puellarum • magistri

10. Voeg de zinsdelen samen tot congruente, zinnige zinnen. Vertaal de zinnen vervolgens.

1. dominus	a. navigant	_____
2. agricola	b. gaudent	_____
3. nautae	c. ridet	_____
4. amica	d. docet	_____
5. deae	e. monet	_____
6. magister	f. arat	_____

11. De volgende zelfstandige naamwoorden staan in de nominativus. Noem de genitivus en het geslacht en vertaal in het Nederlands.

Voorbeeld: dea – dea, deae, *femininum*, godin

1. filia _____
2. puer _____
3. templum _____
4. vir _____
5. pugna _____
6. agricola _____
7. magister _____
8. terra _____

12. Vertaal de volgende zinnen in het Nederlands.

Voorbeeld: Magister bonus docet. – De goede leraar onderwijst.

1. Puellae laetae rident. _____
2. Puer vocat et gaudet. _____
3. Nautae navigant. _____
4. Amici veniunt. _____
5. Agricola arat. _____
6. Amicae pulchrae clamant. _____